

Beszélgetés Czinke Ferencsel

Czinke Ferenc festő- és grafikusművész, SZOT-díjas és Munkácsy Mihály-díjas Erdemes és Kiváló Művész. 1926. november 4-én született a bodrogi Nagyszőlősi Meszesketanyán. Tanulmányait a Sárospataki Tanítóképzőben, majd a Magyar Képzőművészeti Főiskolán folytatta. 1961-ben Derkovits-ösztöndíjas, 1964-ben, 1968-ban és 1978-ban ösztöndíjas Rómában. Salgótarjánban és Tihanyban élt és alkotott. Tanulmányúton járt Svédországban, Finnországban, Csehszlovákiában, Törökországban, Lengyelországban. 1990-től a sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskola címzetes főiskolai tanára. Főbb kiállításai: 1963 Róma, 1973 Urbino, Nápoly, 1972, 1976 velencei biennále, 1973 Linz, 1986 Ankra, Isztambul. Murális alkotások: pannó: Nógrádgárdony, Badacsony; zománcfalkép: Tihany, Salgótarján; fali pannó: Pácín (secco); II. világháborús emlékmű (plasztika). Könyvterveket, rézkarcokat, litográfiákat, fametszeteket készített. Jelentős sorozatok: Radnóti-eclogák, Bartók sorozat, Szlovák táncok, Koskirály, Édasanyám ikonja, Tihanyi szonáták, Sajakodi estéék, Rekviem a vizekért. Tihanyi mesék címmel könyvet is írt.

Az alábbi interjút - melynek kérdéseit Bolvári-Takács Gábor és Dobrik István fogalmazták meg - kifejezetten a Zempléni Múzsza számára adta. A munkásságáról szóló első lapszám megjelenését azonban nem

érhette meg, alkotó ereje teljében, 2000. november 23-án elhunyt. Nem készülhettek el lapunknak szánt grafikái sem, a bemutatott képzőművészeti anyagot a művész felesége bocsátotta rendelkezésünkre.

Czinke Ferenc emlékét megőrizzük, s rá emlékezünk alább közölt önvallomásával.

Mit jelent Ön számára a szülőföld?

Életünkben vannak nyomot hagyó helyek, mint a munkáló idő színterei, valami sorsközösségi meghatározó az időben. Az indulás mindenre emlékező alázata a szülőföld. Nekem az egész Bodrogköz! A hat elemet hat helyen jártam, Édesapám zsellérember lévén, szinte minden évben új helyet próbált a boldogulás reményében. Béres, parádeskocsis, részeserató, szőlőmunkás, aztán az Aranykalászos - gazdatanfolyam után már előbb kepegszarda, majd két uradalomnál is tanyagazda lett. Amolyan verespéteri figura, aki olvas, kiszámítja az intéző úr utasítására, hogy egy cakkosan határolt földdarabba mennyi búzát kell a vetőgéppel felhasználni. Ez a világ, kis "ősember-korom!"

Voltam juhászbojtár, kampós botjaim ma is örzöm, vigyáztam tehenekre, szép ostoraim vannak, saraboltam és egyeltem a cukorrépat, kapáltam a harmados földünket, de természetesen a Karcsát Pácínban már első elemista koromban átúsztam. Voltam betlehemes, első pásztor, középiskolás koromban

mendikáns, közben telerajzoltam a fejtőde falát a tanyasiak jellemző figuráival. Tudtam, hogy a tanya környékén hol, milyen fészkek vannak - szóval megtörtént álmok ezek, nyomot hagyóan dajkálta életem ez a világ. Amikor mostanában, így vénkoromban, hazafelé tart az utam, minden falu, tanya, ismerős; s elszorul a szívem, bár volt mindenben rend, valami a predesztinációból meg-

szabta, hogy mikor, mi a dolgom a világgal! A szülőföldépítő vályogok is, annak sokasága! Tanúja átélt élettörténetemnek, amiket a parancsoló idő génjeinkbe előre betáplált, hogy felcsillanó élethullámokon aztán visszaköszönjön egy műben, mint tiszta forrás, amiből tenyérszámra ihat az ember. De hol vannak már azok a gémeskutak? Aztán hetven év után sajnálunk sok elszalajtott pillanatot

az életünkből. Amikor beérik bennünk egy-egy mű, mint az alkotás dimenziója: vagyis az igazság egy-egy alkotóelem-évé válik a tárgyak összefüggése, különös, új életre kelnek, s nyomot hagynak, mint tanúkövek! Ezek vagyunk, a csudafejfák, ahol a jel, mint a jelentés kategóriája előtérbe kerül, s ez a szülőföld nélkül lehetetlen.

Szeretném, ha mű-teremtésem igazolna abban, hogy tudatformáló, embert alakító elidegenedésünk konfliktusában, tiszta alapállást, nemzeti karaktert, sajátosságot és művészeti kötelességet, azaz étoszt, innenbeli utammal teremthet-

József A. Koldusok

Mike F.
1999. december 6.

tem volna. Ha szivárványkergetésem az a paradigma lenne, ahol énekelhető a dal, értelmileg tisztázott a szándék, minden létrehozott műalkotásomban. Kollektív tudattartal-makat kívántam kifejezni, népi asszociációkat indítva el, hogy így az út végén hihessem, nem éltem hiába. Így lehettem, lehetek része a szülőföldnek, hiszen nekem még mindig ott állnak azok a jegenyék, bokrok és deres legelők, ahol "akkor"! - Petőfivel "Bár maradtam volna benne végig" -et visszhangozva.

Mit tart művészi fejlődése legmeghatározóbb élményének?

Az egész leélt múltam, minden egy vesszőkosárban, s a forgácsok is számítanak! Az elhullajtott morzsák és gyalogutak kis hangjegy-lábnyomaim a deres legelőkön. Róma és Isztambul, Finnország, Svédország, de különösen a Palócföld, ahol élek, s Tihany, ahová Kháron ladikján érkeztem a nagy mesterek: Somogyi József, Illyés Gyula, Borsos Miklósék árnyékába, hogy megteremtsek valamit a vizek nagy párálló tisztaságából, meg hogy ott is rózsát ültethessek, hogy szebb legyen a világ körülöttünk! S együtt dobban-hasson a szívem a fénycsillámokkal, Egy fényzuhatagával. Minden ami ért; egy-egy apróbojtorjánfü szelíd simogatása, minden vöröslő galagonya-bokor, a legkisebbek is építőkövei művészeti életemnek, mindnek a helyén rangja lehet, csak ez már mélylélektani probléma, akár a művészetpszichológia bonyolult feleletei lehetnének. Minden tollvonásunkban, a felvitt színekben ott munkálhat valami az ihletettség perceiben.

Hová helyezi pályafutásának fordulópontjait?

Nincs meghatározó törvény ebben, dátumokhoz sem lehet kötni, csak egy-egy mester hatása, a leélt idő stílus- és emberformálása lehet ebben meghatározó! Nem is emlékszem, melyik az utolsó képem, amit még úgynevezett népművészeti inspirációim alatt készítettem. Nem is tudom, vannak e korszakaim. Ha vannak, mind az enyéme, akkori állapotom, biztató kísérleteim, gyönggyé izzadott holnapjaim voltak, s aztán elszívárog az idő, nincs alkalmam összegezésre, mert új álmokkal ébredek, csak győzzem!

Művészet és politika, művészet és humanizmus: mi jut eszébe ezekről a fogalompárokról?

A művészet és politika viszonyát mindig az adott kor határozza meg, hol diktatórikusan, hol semmibe véve a művészet társadalomformáló szerepét. Ma a politika primatusában élünk! A művész jobb, ha elfelejti, hogy "megfeleljen"; hol a három T-nek, hol az avantgard semmitmondó, a tudatra és érzelmekre nem reflektáló játszi és csalfa vicceinek, mert a művészetnek mindig dolga volt a világgal! A művészet - többször leírtam - hőmérő egy nép hóna alatt, s ha magas a láz, vagy éppen kihűlni készül az ember, s erre a művész - nem direktén ugyan, de - nem reflektál, akkor mire való? Minden emberi megnyilvánulásnak dolga van a világgal és viszont!

A humanizmus, azaz szociálisan érzékenység, a lélemben hordott feleletek. Véleményünk, miután a művész is ember, ott munkál az alkotások létrehozásában. Semmitmon-

dó arabeszekkel nem lehet a világ részesévé válni, bár az is azzá lesz, ha az alkotó késznek véli, csak minnek? Kinek? A kor rangján, annak intellektuális szintjén, a korra jellemző formában, amit az élet, miután tudja a dolgát (!), megteremti rajtunk keresztül, tehát nagy a felelősség! Nincs váteszi szerepe a művészetnek, de sokszor kétségbeejtően előre igazolja az embert, a kort! Még a hetvenes években készítettem nagy sorozatomat: Rekviem a vizekért címmel. Nem volt Duna Kör, Beszélő, Lakitelek! Vagy a Kos-király sorozatom, szintén ebből az időből, a kiskirályok ellenérvése kapcsán. Tovább sorolhatnám a ciklusokat, de nem akarom a jövőmondó szerepét, azt a bizonyos váteszi szerepet igazolni, de hogy dolgunk van a világgal, az nem humbug! Természetesen a művészetnek nem volt soha szerepe abban, hogy forradalmat csináljon, nem is ez a dolga.

Hogyan látja a mai magyar képzőművészet helyzetét?

Vegyes a kép! A politika egy-egy drasztikus kitalációra reflektál, de a piac most keresi a helyét! Eladható portékává degradálódik a nemzeti gondolkodás és alkotás. Nem ismerjük a piac működésének szerepét, csak egy árverés, aukció borzolja fel a kedélyeket. A művész pedig alkotó, és nem üzletember! Nem kereskedni, alkotni szeretne! Ezért nem hallunk azokról, akik Európában évtizedekkel ezelőtt kivívták a magyar művészet európai rangját, mert "akkor" is ezen a szintvonalon, világszínvonalon képviseltük az országot, nem volt minden "szocreál"! Most baj van... Egyik-másik alkotó, különö-

sen a közepszer, vagy dilettantizmus uralja a "piacot", giccesek árasztották el az országot, dilettantizmus a köztereket, temetői kopjafákkal ültették tele az országot, mindent a politika jegyében. Kár! A népművészet sem vonulhat be a professzionális művészet helyére, mert tévútra viszi a közfelfogást, aztán ki is iktatható a művészképzés, mert egyszerűen hitelét veszti. Mindennek megvan egy rendben a helye. Itt a rendszerváltás úgy zajlott le; "az volt benne a forradalom", hogy sok jó műalkotást is beparancsoltak a szégyenkerítések mögé. Soknak ott is volt a helye, de itt a túlbuzgóság ártott, elszabadulhattott a pokol. A művészi szabadság kiteljesedése azonban üdvözlendő tény, ha az minőségi produktumok létrehozásával jár.

Min dolgozik most?

Már megjelent Őrizem a szemed címmel, Baranyi Ferenc költő barátom szerkesztésében, egy verses válogatás, ezt illusztráltam. Aztán az Ezredvég folyóiratnak Radnóti Miklós Naptár című versciklusát, s megjelent Kazinczy Ferenc Fény és homály című kis verseskötete is, pár illusztrációval. Különböben ezeket a nyáron csináltam, sok más dolgom közepette keveset dolgozom, ami a körömre égett: egy Comenius-portré, ezen gyöttrődöm, elmélkedem, most születik.

(Czinke Ferenc Comenius-előadása 2000. december 1-jére volt meghirdetve Sárospatakon - a szerk.)